

La fossa militar del Cementiri de Manresa

Joaquim Aloy

Trobareu més informació sobre aquest tema al web específic dedicat a la fossa militar del Cementiri de Manresa i als soldats que hi són enterrats. L'adreça és la següent:

<http://www.guiamanresa.com/fossa>

Una fossa amb gairebé 300 soldats morts de la Guerra Civil

La celebració a Manresa el juny del 2003 de la jornada sobre “Els morts de la guerra i la postguerra a Catalunya” va tenir uns efectes colaterals del tot imprevistos inicialment: va servir d'impuls per a l'estudi de les possibles fosses comunes que hi poguessin haver al cementiri de Manresa, un tema inèdit i molt poc conegut fins aleshores.

Per portar a terme l'estudi va ser fonamental, d'una banda, el testimoni de Lluís Subirana i Casas, que durant pràcticament 40 anys (1946-1995) va ser l'encarregat del Cementiri de Manresa. Es dona la circumstància que el seu pare també havia treballat al cementiri durant l'època de la República i dels primers anys del franquisme i que, per tant, Lluís Subirana podia tenir molta informació d'aquells anys, malgrat que ell per raons d'edat encara no hi treballés.

Les converses amb el Sr. Subirana van ser decisives per conèixer els detalls de les fosses que hi havia al cementiri: la fossa militar (situada immediatament després de la Secció de Sant Ignasi, al costat del camí del Suanya), on de sempre havien enterrat els soldats morts de la Caserna del Carme i on durant la Guerra van enterrar els soldats procedents de diferents fronts que havien mort als hospitals militars de Manresa, i la fossa civil (ubicada a la Secció de Santa Agnès), on a més d'enterrar molts manresans pobres –els familiars dels quals no podien pagar el nínxol– hi enterraren diversos refugiats de guerra que, fugint dels combats, es van instal·lar a Manresa i aquí hi van trobar la mort.

A la primera trobada amb Lluís Subirana, que va tenir lloc al mateix cementiri el 28 de juliol del 2003, també hi va ser present Queralt Solé, representant de la Comissió Interdepartamental de la Generalitat de Catalunya sobre la localització de les fosses comunes i que, com a tal, havia participat a la Jornada.

L'altre element clau i absolutament imprescindible per a la confecció de l'estudi va ser el buidatge d'un document d'un extraordinari valor testimonial que es troba a l'Arxiu Històric Comarcal de Manresa. Es tracta d'un llibre manuscrit titulat “Relació Soldats morts en els Hospitals Militars d'ací, enterrats a la fossa militar”, i on hi consta un llistat de 296 soldats morts amb el nom, cognoms, data i causa de la mort i en alguns casos la unitat militar on combatien, és a dir, una informació transcendental. La pri-

mera defunció que hi apareix inscrita és del 19 d'abril del 1938. La darrera, del 17 de gener del 1939, set dies abans que entressin a Manresa les tropes del general Franco.

Per contrastar i completar les dades d'aquest llistat es van analitzar les defuncions registrades al Registre Civil del Jutjat de Manresa durant aquests mesos. El Registre va permetre en alguns casos conèixer d'altres informacions de molt interès dels soldats, com són el municipi d'origen i el municipi de veïnatge d'abans de la Guerra. Fins i tot, d'alguns soldats –dissortadament molt pocs– hi ha anotats el seu domicili exacte, l'estat civil i els noms de l'esposa i dels fills. També va permetre conèixer les dades de 109 soldats més que també havien mort als hospitals militars, però que van ser enterrats en nínxols o van poder ser traslladats als seus municipis de procedència i enterrats als cementiris respectius.

Es va sol·licitar oficialment a la Jutgessa poder fotocopiar els certificats de defunció de cadascun dels soldats morts en aquest període, unes fotocòpies que eren necessàries pel seu interès i per poder efectuar una relació el més exacta possible de les dades inscrites al Registre.¹ Aconseguit al cap d'un temps el permís de la Jutgessa i obtingudes les fotocòpies, es va posar fil a l'agulla a la creació d'una base de dades informatitzada absolutament contrastada i que recollís les dades de les dues fonts d'informació de la identitat dels soldats (el llibre trobat a l'Arxiu Històric i els certificats de defunció). Es va fer una relació de soldats enterrats a la fossa i una altra de la resta de soldats. (Podeu consultar les dues relacions en pàgines posteriors).

Al Registre Civil del Jutjat de Manresa ja s'hi havia treballat feia anys quan, complint un encàrrec del Centre d'Història Contemporània de la Generalitat de Catalunya, es va elaborar la relació de manresans i bagencs morts al front de guerra. Aquest estudi, que en el cas de Manresa va ser iniciat per Jordi Sardans i el qui signa, va ser revisat, completat a fons i estès a tot el Bages, amb un treball molt rigorós i ampli d'història oral i recerca documental, per Ramon Fons i Pere Gasol.²

Tornant al treball actual, i davant la convicció que hi devia haver encara familiars de soldats que probablement desconeixien que aquests estiguessin enterrats a la fossa

Calle Morera (uns pares)

DON CRISTOBAL PUERTO CLAVIJO, MAYOR JEFE DEL 75 BATAILLON DE LA
19ª BRIGADA MIXTA.

C E R T I F I C O: Que don *José Puche Ferrer*, afecto a esta Unidad, ha sido baja en el servicio por consecuencia de las heridas recibidas del enemigo defendiendo al gobierno de la república el día 22 de Mayo de 1938, en el Sector. Sort. "Collado de Ordoza" del Ejército del Este, falleciendo en el Hospital militar número uno de Manresa (Barcelona) el día 24 de Junio de 1938.
Que el causante tiene asignado un sueldo mensual de 375 pesetas, en atención a su empleo de Sargento.

Que a juicio del que suscribe, el ciudadano a que se refiere la presente, tiene derecho al disfrute con carácter de pensión extraordinaria señalada en el Estatuto de Clases Pasivas del Estado y legislación complementaria en atención a lo establecido en el Decreto de 19 de Mayo de 1937.

Y para que conste y surta sus efectos en el expediente de pensión del interesado, expido el presente certificado en Campaña, Ejército del Este, Agrupación Norte, a veinte y ocho de Julio de Mil novecientos treinta y ocho. *Cristobal Puerto*

Certificat de l'Exèrcit Republicà sobre la mort de José Puche Ferrer, soldat de la població de Yecla (Múrcia) que va morir a l'Hospital militar base de Manresa el 24 de juny del 1938. (Archivo General de la Guerra Civil Española. Salamanca)

molt positiva i que cal agrair de debò perquè van contribuir notablement a la difusió del treball i també a què algunes persones poguessin saber, després de 65 anys de recerca, on reposaven els seus éssers estimats.

Posteriorment, dues persones de Manresa es van oferir per ajudar a la recerca d'altres familiars i van contactar amb els ajuntaments dels municipis dels quals procedien alguns soldats. Aquest treball també ha donat els seus fruits. Tanmateix, el gran handicap és que de molts soldats enterrats a la fossa se'n desconeix el municipi de procedència i el de veïnatge i això dificulta notablement la recerca. Encara resta molta feina a fer.

Amb la recuperació i divulgació dels noms dels soldats morts, el web, a més d'intentar facilitar el retrobament dels desapareguts per part dels seus familiars, pretén recordar

unes persones i una generació estroncada per la guerra i el feixisme i, alhora, contribuir modestament a recuperar la memòria històrica, una tasca absolutament ineludible.

Una qüestió d'Estat, una qüestió nacional de primer ordre

La publicació del web va comportar un seguit de reaccions que evidenciaven que aquest continua essent encara un tema dramàtic per a moltes famílies del nostre país.

Amb la seva difusió s'ha pogut constatar des de l'alegria immensa de persones que després de 65 anys han pogut saber, finalment, on era el seu familiar desaparegut fins a les profundes decepcions d'altres que, contrària-

ment, després de consultar la llista, han hagut de veure que una vegada més "els seus" no hi eren i que, per tant, haurien de continuar amb l'angoixa i la incertesa de saber quin va ser el seu destí final.

Aquesta situació, després de prop de 25 anys de la recuperació de l'autogovern, hauria d'obligar el govern de l'Estat espanyol i a la Generalitat de Catalunya de totes totes assumir aquest tema com una qüestió d'Estat de primer ordre i posar tots els recursos i mitjans al seu abast per a poder-hi fer front. Les associacions de recuperació de la memòria històrica també haurien de col·laborar activament en aquest objectiu.

Per on caldria començar? Per la creació d'un banc de dades únic de morts i desapareguts que inclogui el llistat de l'actual Secció de Desapareguts, els llistats del Centre d'Història Contemporània de la Generalitat de Catalunya, els llistats de particulars i d'entitats de recerca de la memòria històrica i, si és possible, que estigui coordinat amb d'altres bases de dades de desapareguts de tot l'Estat espanyol. Un banc de dades d'ús públic, consultable per Internet, que és la fórmula idònia per arribar al màxim de gent i per poder anar corregint, actualitzant i completant permanentment les dades. Aquesta facilitat d'accés, lluny de constituir un problema per a les famílies, es un mitjà que elles agraeixen per la seva eficàcia i també perquè així es deixa constància pública de l'existència d'aquestes persones estimades que van perdre durant la guerra.

Cal fer un incís sobre el Centre d'Història Contemporània: durant l'etapa en què era dirigit per Josep Benet va impulsar i finançar estudis del cost humà de la guerra a moltes comarques de Catalunya (entre les quals, la del Bages). Cal fer un reconeixement a aquelles dotzenes i dotzenes d'historiadors que, estudiant aquest tema al seu municipi, han realitzat i continuen realitzant una tasca lloable de recuperació de la memòria històrica. Coordinats

per Jordi Oliva, aquests estudis han representat una gran aportació al cost humà de la guerra. És de justícia que es reconegui. Les dades del Centre han de constituir, sens dubte, la part essencial d'aquest banc de dades únic.

La Generalitat hauria d'impulsar i finançar aquest tipus d'estudis en aquells municipis i comarques on encara no s'hagin fet i, d'aquesta manera, completar l'estudi global del cost humà de la guerra a Catalunya.

L'Estat i la Generalitat també haurien d'impulsar la recerca documental, per tal de reforçar i complementar les dades obtingudes. Una de les possibilitats seria ordenar als jutjats que facilitessin còpia de tota aquella informació susceptible d'aportar dades sobre morts i desaparicions: certificats de defunció del temps de la guerra, documentació sobre hospitals militars, manaments judicials sobre desapareguts, etc.

Són només algunes propostes per a intentar impulsar i completar al màxim la identificació dels soldats morts a la Guerra. Fer front a tot això vol dir destinar-hi recursos i mitjans molt significatius i vol dir també tenir una clara voluntat política d'assumir definitivament i d'una manera decidida aquesta qüestió, que té a veure amb la recuperació de la memòria personal de cada família, amb la recuperació de la memòria col·lectiva del nostre país i que constitueix un acte de justícia històrica i una exigència moral.

Notes

1. Respecte a aquest procés del treball, cal agrair a Teresa Vila (del Registre Civil) la seva col·laboració i paciència extraordinàries.
2. La relació de milicians i soldats manresans morts al front, després de donar-se a conèixer al periòdic "Regió7" (el 29-11-1992), es va publicar al Volum II de *La Guerra Civil (1936-1939)* de la col·lecció "Història Gràfica de Manresa". La relació final inclou un total de 520 manresans morts al front.

DOVELLA

Revista cultural de la Catalunya central

Alta divulgació de casa nostra
per al lector inquiet

Dossiers o articles destacats:

Núm. 65: Productes de la terra i gastronomia al Bages

Núm. 66: Visions sobre les armes

Núm. 67: Arqueologia a la Catalunya central

Núm. 68: El retaule major de Sant Benet de Bages

Núm. 69: Patrimoni industrial

Núm. 70: Arquitectura a la Catalunya central

Núm. 71: El nostre gòtic

Núm. 72: L'imaginari del Barroc

Núm. 73: Aigües de la Catalunya central

Núm. 74: Joves i Republicans.

La República a Manresa (1931-1936)

Núm. 75: La construcció de l'Institut Lluís de Peguera de Manresa

Núm. 76: Les inscultures als Tres Tossals

Núm. 77: Redescobrir Cardona: La casa Rovira del Mercat
(segles XVI-XVII)

Núm. 78: La preservació del patrimoni en pedra seca als Països Catalans

Núm. 79: Estudis locals i comarcals a la Catalunya central

Núm. 80-81: Sant Benet de Bages i la seva baronia
durant la Guerra del Francès

Núm. 82: Indústria i ciutat: De la història al patrimoni

Núm. 83-84: La construcció antiga a Cardona.

Picapedrers i mestres de cases cardonins (segles XIII-XVIII)

Subscripcions i comandes de números endarrerits: Apartat 377 - 08241 Manresa - Tel.: 93 873 65 25